

Møte for lukkede dører
onsdag den 14 mai 1947 kl. 9.

President: M o n s e n .

D a g s o r d e n :

1. Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om innhentelse av Stortingets samtykke til at Norge ratifiserer en med De forente stater under 28 mars 1940 inngått avtale om den videre fremgangsmåte i Hannevig-saken og Jones-saken (innst. S. C.).
2. Referat.

Etter forslag av presidenten besluttetes enstemmig:

1. Møtet holdes for lukkede dører.
2. Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer samt ekspedisjonssjef Andersen, byråsjef Nygaard og sekretær Aass i Utenriksdepartementet gis adgang til møtet.

Presidenten: Presidenten vil først referere en innstilling fra Stortingets presidentskap om offentliggjørelse av stortingsdokumentene i Unionsaken, St. prp. nr. 71, 1945/46, innst. S. K., og de muntlige forhandlinger i Stortinget:

Etter anmodning av representanten Carl P. Wright i skrivelse av 30. april 1947 til Stortingets presidentskap om offentliggjørelse av Stortingets behandling for lukkede dører 11. juli 1946 om kjøp av Hambros Banks interesser i A/S Union, oversendte presidentskapet saken til Finansdepartementet for å innhente dettes uttalelse om offentliggjørelse. Finansdepartementet fant å burde overlate avgjørelsen av spørsmålet til Handelsdepartementet, som i skrivelse av 12. mai sl. uttalte at det har stor betydning for den videre behandling av saken at offentliggjørelse kan finne sted, og at det såvidt sees, ikke forelå avgjørende momenter som taler herimot.

Under henvisning til ovenstående innstiller Stortingets presidentskap til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Stortingsdokumentene i Union-saken (St. prp. nr. 71, 1945/46. Innst. S. K. og de muntlige forhandlinger i Stortinget for lukkede dører 11. juli 1946) offentliggjøres.

Hambro: Det er bare en rent formell bemerkning. Jeg synes det burde stå: Saken om A/S Union, ellers kunne folk tro at det ennå var hemmelige dokumenter fra unionsoppgjøret det her dreiet seg om.

Presidenten: Presidentskapets innstilling skal bli rettet slik.

V o t e r i n g :

Presidentskapets innstilling ble enstemmig vedtatt.

Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om innhentelse av Stortingets samtykke til at Norge ratifiserer en med De forente stater under 28 mars 1940 inngått avtale om den videre fremgangsmåte i Hannevig-saken og Jones-saken (innst. S. C.).

Konrad Knudsen (komiteens ordfører): Hannevig-saken er en gammel og en ikke mindre vidløftig sak, som har opptatt Utenriksdepartementet, en rekke av våre rettslærde og utenrikskomiteen gjennom mange år. Den er en gjenganger fra forrige verdenskrig, da skipsreder Chr. Hannevig var nær ved å spille en rolle i amerikansk skipsbygging som den rollen Kayser spilte under den siste verdenskrig. Hannevigs rolle ble imidlertid av kort varighet. Da De forente stater gikk inn i krigen i april 1917, ble det 3 august s.å. utstedt eksekutiv ordre om rekvirering av de fleste skipsverfter i Amerika. Rekvisisjoneringen kom til å omfatte alle de skipsbyggerier eller verfter som var på hr. Hannevigs hender, pluss alle de skipskontrakter han hadde på hånd den dato. Det gjaldt ialt 45 skip med en samlet tonnasje på ialt 312.900 tonn. Jeg har tatt med i innstillingen en kort historikk om saken, og jeg nøyer meg med å vise til den, for så vidt gjelder det rent historiske.

Det vil av innstillingen sees at herr Hannevigs samlede krav med renter ialt utgjør \$ 68,979,406. Av beløpet utgjør rentene fram til 3 august 1937 \$ 36,079,685. Med tillagte renter fra denne datoen vil beløpet stige med nye millioner. Den 3 august 1917, da rekvisisjoneringen fant sted, var Chr. Hannevig en meget rik mann, mangemillionær. I 1921 ble han slått til konkurs av sine kreditorer. Såvidt det går fram av dokumentene i saka, hadde Hannevig lagt ned i skipsverftene og i skipsbestillingene pr. 3 aug. 1917 ialt 4,5 mill. dollar, hvorav i skipsverftene \$ 2,848,125. Som svar på en forespørsel av hr. Hambro i et av utenrikskomiteens møter, opplyste herr Hannevig at han pr. samme dato også hadde et beløp stående inne i bank på ialt \$ 3,7 mill. som han hevdet i det vesentlige å ha brukt til forskudtering av driften i den første tid etter rekvisisjoneringen. Hannevigs direkte tap på det tidspunkt skulle etter dette ha vært omlag 8 mill. dollar.

Hannevig ble tilsagt full erstatning for bruken av verftene, for materialene og kontraktene - «just compensation», som det heter. Hannevig sto imidlertid ikke som eneeier av verftene, men derimot som leder og

hovedaksjonær i det amerikanske selskap som eide verftene. I 1926 ble forholdet mellom dette selskapet, The Pusey & Jones Co. og Shipping Board, som var statens organ, ordnet gjennom en minnelig overenskomst. Men denne overenskomst var av en slik karakter at den ikke levnet Hannevig noe. Han mistet alt han eide.

Her hjemme var det sterkt delte oppfatninger om Hannevigs krav. Jurister sto mot jurister. Striden sto om erstatningens rent juridiske side. Alle var derimot enig om at Hannevig hadde lidd en blodig urett, og at den amerikanske stat derfor burde yte ham en passende erstatning for det tapet han ble pådratt rent personlig, ved den amerikanske stats rekvisisjoning. Det løfte om full erstatning - just compensation - mener den amerikanske stat på sin side øyensynlig å ha oppfylt ved den minnelige overenskomst som fant sted mellom selskapet og statens representant i 1926. La meg her bare sitere hva Michael Puntervold bl.a. ga uttrykk for i et P.M. om saken:

«-- det er jo ikke selskapets krav det nå er tale om, alene om Chr. Hannevigs personlige krav på erstatning for det tap han selv har lidt, personlig og som aksjonær i og med rekvisisjoningeringen av 1917 og dernest ved den diskriminerende måte hvorpå Shipping Board og dets embetsmenn deretter opptrådte i forholdet til ham.»

Det amerikanske synspunkt har ellers vært dette, og jeg siterer:

«- at hvis Shipping Board ikke hadde skredet inn 3 aug. 1917 ville Hannevig likevel ikke formådd å holde det gående. Fullførelsen av de skipsverftene som han holdt på med, lå langt over hans økonomiske evne, og det ville vært umulig for ham å oppfylle de kontrakter for bygging av skip som han hadde påtatt seg. Det er riktig nok at han hadde satt penger inn i verftene, men overlatt til seg selv, ville han ha tapt alt dette og mer til.»

I en note av 8 september 1936 heter det f.eks.:

«Intet gyldig grunnlag eksisterer for den norske stats krav på vegne av Hannevig, hverken når det gjelder ham personlig eller i egenskap av aksjeeier i amerikanske selskaper. Amerikas regjering må derfor avslå å ta opp til velvillig overveielse betaling av noen ytterligere erstatning til Hannevig eller innrømme at saken er av en slik art at den berettiger Norges regjering til å forlange internasjonal voldgift.»

Dette har vært det amerikanske standpunkt i Hannevig-saken.

I hemmelig møte den 19 mars 1936 gjorde Stortinget vedtak om å kreve saken avgjort ved internasjonal voldgift. Norges sendemann i Washington, Morgenstierne, tok saken opp på nytt, og det lyktes ham tilslutt å bevege det amerikanske utenriksdepartement ved daværende utenriksminister Cordell Hull å få åpnet regulære diplomatiske forhandlinger om saken. Og disse forhandlinger førte så endelig til den avtalen som ble undertegnet i Washington den 28 mars 1940. Og det er den

avtalen Stortinget er innbudt til å ratifisere idag. Det er meget å beklage at Stortinget ikke nådde fram til å få den behandlet før krigen kom. Nye 7 år er gått siden, og det er ganske givet at saken blir vanskeligere jo eldre den blir.

De forente stater har altså ikke gjort noen innrømmelse i realiteten, med hensyn til selve erstatningskravet i Hannevig-saken. I den amerikanske regjeringsnote av 16 juni 1937, hvor behandlingsmåten i saken sattes fram, gir noten uttrykk for at der ikke foreligger det ringeste grunnlag, hverken faktisk eller juridisk, for et gyldig folkerettskrav i saken, men at man alene har gått med på avtalen for å få både Hannevig-saken og Jones-saken endelig avsluttet.

Jones-saken som det refereres til og som er koblet sammen med Hannevig-saken, utgjør et erstatningskrav som et amerikansk firma, George R. Jones Co. Inc. fikk underkjent ved Høyesterettsdom 27 juni 1925 mot den daværende norske bank, A/S Romsdalske Veksel og Landmandsbank. Erstatningskravet her dreier seg om \$ 117,875 med tillegg av renter. Det har ingen interesse å omtale dette forhold nærmere. Når dette kravet er koblet sammen med Hannevig-saken, skyldes det at amerikanerne satte det som en bestemt betingelse for i det hele tatt å ville gå med på å prøve Hannevig-saken.

Jeg har nevnt disse tingene så vidt utførlig, for at Stortinget skal ha klart for seg selve den stilling saken står i. For begge sakers vedkommende gjelder det at de skal søkes løst ved diplomatiske forhandlinger, gjennom en skriftveksling mellom partene. Fører ikke disse fram til et grunnlag for et mindelig forlik, blir sakene å henvise til retten. For Jones-saken til en nøytral enevoldsdommer og Hannevig-saken til Court of Claims, en amerikansk domstol. Court of Claims' eventuelle avgjørelse er appellabel, idet begge parter har adgang til å kreve sakens faktiske som juridiske side overprøvet av De forente staters Høyesterett. Om det kan være av interesse, vil jeg gjerne nevne at Court of Claims er en domstol bestående av livsvarig oppnevnte eldre dommere, og så vidt jeg kan se av dokumentene i saken, har Court of Claims i en rekke saker hvor det gjalt utlendingers rettigheter, vist at den ikke har veket tilbake for å avsi kjennelser som gikk amerikanske myndigheter imot. Ambassadør Morgenstierne har også gitt uttrykk for et liknende syn, ved bl.a. å vise til en annen sak, som i visse hovedpunkter falt sammen med Hannevig-saken, og som gikk De forente stater imot.

Jeg bør vel til slutt si litt om den økonomiske side av saken, for så vidt det gjelder staten, da den er litt lite omtalt i selve innstillingen. Sttingsvedtaket av 10 april 1935 satte som en forutsetning for at staten skulle føre saken, at alle utgifter og omkostninger var det offentlige uvedkommende. Det ble dengang reist et beløp på 580,000 kr. fra privat hold til dekning av utgiftene. Komiteen har undersøkt og brakt på det rene at disse midlene, bortsett fra et ubetydelig beløp, enten er innbetalt til

Utenriksdepartementet eller er garantert. Men på den annen side så er allerede en stor del av dette beløpet brukt.

Det er kostbart å føre saker i Amerika. Og en sak som denne, så omfattende, så gammel og vanskelig, krever store forberedelser. Bevisførslen i saka vil sikkert volde vanskeligheter fordi begivenhetene som danner grunnlaget for erstatningskravet, ligger hele 30 år tilbake i tida. Til dette kommer så det meget viktige at ved Hannevigs konkurs i 1921, kom en stor del av Hannevigs korrespondanse og arkiv ut av hans besittelse. Den amerikanske advokat, James Lenihan, Washington, er utbetalt allerede \$ 50,000 for sitt preliminære arbeid med saken. For øvrig har han som godtgjørelse for sitt arbeid med å forberede og fremme saken betinget seg 5 pst. av det eventuelle bruttoerstatningsbeløp, dog ikke over 2 mill. dollar. Som minimumssalær har han forlangt \$ 550,000 - \$ 750,000, eller et minimumssalær på \$ 650,000 - hvis den norske regjering måtte foretrekke en slik ordning. Hvis Hannevig-saken blir løst på diplomatisk vei, før den er blitt henvist til voldgiftsavgjørelse, skal minimumssalæret etter kontraktutkastet være 500,000 dollar. For det tilfelle at bruttoerstatningsbeløpet skulle bli \$ 2,000,000 eller mindre, gjelder ikke de ovenfor nevnte minimumssatser. Da skal advokatens salær utgjøre 20 pst. av bruttoerstatningsbeløpet. Og dersom saken tapes, har advokaten ikke krav på ytterligere salær, utover de \$ 50,000 som han alt har mottatt.

Utenriksdepartementet gjør også oppmerksom på at det vil bli nødvendig å søke norsk juridisk bistand når de skriftlige innlegg i henhold til avtalen skal utarbeides.

Av hensyn til de betydelige omkostninger som vil være forbundet med saken, søkte den norske regjering under notevekslingen og under de muntlige forhandlinger å få inntatt i avtalen en bestemmelse om at regjeringen av det eventuelle erstatningsbeløp skulle være berettiget til å kreve samtlige sine omkostninger ved sakførselen forlods dekket - før det blir utbetalt noe beløp til dekning av Christoffer Hannevigs og hans amerikanske selskapers kreditorer. Dette ble bestemt avslått av den amerikanske regjering.

I artikkel 7 i avtalen er nå fastsatt at ingen del av den fastsatte erstatning skal utbetales til den norske regjering, før det er truffet en ordning med hensyn til kreditorenes krav. Artikkelen utsetter altså for så vidt kreditoroppgjøret til det eventuelt er falt en avgjørelse i favør av den norske regjering. Selv om avgjørelsen således går i norsk favør, kan man følgelig risikere at den norske stat påføres tap, nemlig hvis det blir bestemt at kreditorene skal dekkes først og det tilkjente erstatningsbeløp med tillegg av garantisummen, ikke er tilstrekkelig til å dekke både kreditorenes krav og den norske stats omkostninger. Utenriksdepartementet har imidlertid gått ut fra at Stortinget, etter de uttalelser som falt i debattene 10 april 1935 og 19 mars 1936 allikevel ønsker saken fremmet.

Man viser i denne forbindelse også til utenriksminister Kohts uttalelse under Stortingsmøtet 5 mai 1939: «Eg torer gå ut ifrå at det svarar med føresetningane for vedtaka her i Stortinget at ein likevel fører saka fram så langt som det er råd å få ho.» Denne uttalelse foranlediget ingen bemerkninger fra Stortingets side.

Jones-saken vil jo også koste noe å føre, selv om en som departementet mener, går ut fra at den amerikanske stat ikke kan vinne saken.

All sannsynlighet taler for at den norske stat vil bli påført utgifter i forbindelse med disse sakene - muligens også temmelig store utgifter. Men komiteen er av den oppfatning at Stortinget ikke nå kan trekke seg tilbake. Stortinget har selv krevd saken ført fram. Avtalen er riktignok ikke helt etter norske ønsker, da den ikke legger den vekt på billighet som man hadde håpet, men avtalen representerer det maksimum man kunne oppnå. Vi står derfor overfor et «take it or leave it» - som amerikanerne sier. Og avtalen er godkjent av herr Hannevig selv, som ga uttrykk for sin anerkjennelse da den ble opprettet ved i et svarteleggram til ambassadør Morgenstjerne å si: «- Authorize you sign agreement. Compliments Hannevig.» Komiteen innstiller derfor på at Stortinget ratifiserer avtalen.

La meg til slutt si at den ennå ikke er ratifisert av det amerikanske senat. Det har øyensynlig ventet på oss. Siden 1940 har der funnet sted flere nyvalg til senatet, som således har en ganske annen sammensetning nå enn det hadde i Rooseveltts og Cordell Hulls tid. Å gjøre noen betraktninger om virkningen av denne forskyvning i Senatet forsåvidt gjelder denne sak, finner jeg ingen grunn til.

Jeg vil med dette anbefale at Stortinget slutter seg til Utenrikskomiteens enstemmig innstilling i saken.

Hambro: Jeg vil ikke oppta noen dissens i saken eller komme inn på dens historiske forløp, men jeg vil advare Stortingets medlemmer mot å gjøre seg noen illusjoner. Det er litt av en legende den hele sak, og det er min bestemte oppfatning at den ingenlunde står så godt som mange synes å mene, og at i beste fall det erstatningsbeløp man får, ikke engang vil dekke de amerikanske kreditorers fordringer, som den amerikanske stat stiller seg bak.

Jeg er fristet til å si om saken, hva Karl Metz Meyer skrev i en aksjeinnbydelse til de Øst-Grønlandske oljefelter, som i sin tid var omdelt til Stortingets medlemmer, at «utsiktene til gevinst er helt uberegnelige, men man kan ihvertfall ikke tape mer enn den kapital man setter inn.» Det vil ikke bli helt billig. Jeg har ingen tro på at det amerikanske Senat vil nekte å fremme saken, for Amerika har oppnådd alle fordeler ved den behandling som har vært, og Norge har ikke oppnådd noen. Vi har tvertimot innlatt oss på et eksperiment for å få denne sak sluttbehandlet, som i høy grad strider mot norsk tradisjon. Vi har gått med på å la en avgjørelse av Norges Høyesterett, som ligger mange år tilbake

i tiden, prøve av amerikanske instanser i realiteten. Og mens man ikke skal ta noen billighetshensyn til de norske krav, skal man ta billighetshensyn ved bedømmelsen av Jones-saken. Jones-sakens usmakelige bakgrunn er den at hovedinteressenten i dette amerikanske skokompani satt i Senatets utenrikskomite den gang saken kom opp, og derfor ble disse saker kjedet sammen.

Vi er formodentlig etter sakens hele forløp nødt til å - eller det ventes ihvertfall at Stortinget skal - gi bemyndigelse til å anvende disse pengemidler på en sak som ikke er noe særlig blank. Den ble nektet tatt med i sin tid denne sak, da de norske skipsredere gikk til voldgift i Haag og vant sin sak. Det var nektet å ta med de hannevigske fordringer av grunner som ikke er en anbefaling for saken, og som har spilt en rolle. Utenriksdepartementet har etter mitt skjønn vært nødt til å gå frem på den vei det har fulgt, etter Stortingets tidligere holdning i denne sak, men gledelig er det ikke, og særlig godt tror jeg ikke at saken står. Til tross for Utenriksdepartementets uttalte mening at Amerika ikke har noen utsikt til å vinne Jones-saken, vil det ikke forbause meg det minste om Norge tapte Hannevig-saken og ble dømt til å betale mr. Jones. Det er en mulighet vi som praktiske menn med et visst kjennskap til amerikanske forhold er nødt til å regne med.

Jeg har ikke villet unnlate å si dette. Det er mange av Stortingets medlemmer som ikke har hatt anledning til å følge denne sak gjennom alle dens faser. Enkelte av oss har vært nødt til det, og jeg tror de som har vært nødt til det i nokså høy grad deler den oppfatning jeg her har gitt uttrykk for.

Det står i innstillingen et enkelt uttrykk som ikke egner seg til offentliggjørelse. Der står et hjertesukk som jeg tror alle komiteens medlemmer kan dele. Der står at Stortinget vil føle glede ved nå endelig å være ferdig med denne sak. Hvis den ytring ble offentliggjort, er jeg ikke sikker på at den ville tjene som en anbefaling av det norske standpunkt i saken. Og skjønt jeg av hjerte deltar i det hjertesukk, vil jeg be om at man, hvis Utenriksdepartementet offentliggjør noen av disse argumenter, tar et visst hensyn til den psykologiske virkning en slik ytring kunne ha på den annen side.

Statsråd Lange: Det var komiteens «hjertesukk» som fikk meg til å forlange ordet. Jeg er nemlig redd for at det fromme ønske som der er uttrykt, ikke vil kunne gå i oppfyllelse, idet den avtale som Stortinget her innbys til å ratifisere, jo ikke på noensomhelst måte innebærer noen realitetsavgjørelse i saken. Den avtaler en fremgangsmåte som i gunstigste fall vil bety ca. 4 år for den første fase av utveksling av dokumenter, og derefter kommer flere frister til, sånn at Stortinget i alle tilfelle om 6 år vil måtte komme tilbake til saken, idet man da vil måtte avgjøre om der

er mulighet for en løsning i minnelighet, eller om den så skal inn for Court of Claims.

Jeg vil ellers i tilslutning til komiteens ordfører understreke at vi må være klar over at saken kan komme til å koste den norske stat ikke bare noe mer enn den garantisum som er tegnet, men virkelig betydelige beløp. Og det som gjør saken så vanskelig, er at den kan hende blir dyrere for oss hvis vi vinner den enn hvis vi taper den, fordi man fra amerikansk side ikke har villet gå med på noen prioritering av den norske stats krav på å få dekket sine saksomkostninger, men har utskutt hele det spørsmålet, og vi må regne med den eventualitet at det blir umulig å unngå at de amerikanske kreditorers krav skal dekkes først. Jeg tror det er riktig når en nå ratifiserer denne avtale om den videre fremgangsmåte, at en gjør det uten illusjoner.

Andrå: Jeg vil helt slutte meg til hr. Hambros og forsåvidt også til utenriksministerens uttalelser. Når vi går med på dette, er det for endelig en gang å få denne sak ut av verden, og fordi det gamle storting før krigen var kommet så langt med saken at det var bare krigen som avbrøt behandlingen. Jeg er stygt redd for at det vil gå på den måten som hr. Hambro sa, at vi taper Hannevig-saken og at vi også taper Jones-saken, for den står ikke noe særlig sterkt. Såvidt jeg husker, jeg har ikke vært borte i dette siden før krigen, vant Jones-saken i Handelsretten her i Oslo, og i Høyesterett var det dissens, det var ikke enstemmig at Jones tapte saken der. Saken står derfor etter min mening meget dårlig, men det er ingen ting å gjøre ved det. Denne sak har nå gått og gått i snart 30 år, og en gang må det bli en ende på den.

Konrad Knudsen: Det var dette med «hjertesukket» som fikk meg til å forlange ordet. Jeg tror komiteen som helhet i grunnen er fullt klar over saken slik den faktisk ligger an, og vi nærer ingen illusjoner. Vi er klar over at staten kan bli påført store utgifter, men vi mener at det ikke er noen vei forbi, slik saken har utviklet seg, og etter det vedtak Stortinget tidligere har gjort. Det er kanskje ikke så pent å si at hr. Hambro er overdrivelsens mann, men det er jo ikke noe uttrykk for absolutt glede det vi sier i vår innstilling. Vi sier:

«Komiteen vil ellers ikke uttale noen formening om utfallet av saken, men uttale sin tilfredshet med at Stortinget nå etter all sannsynlighet må kunne anse seg ferdig med den.»

Det er mulig at vi ikke blir ferdig med den. Det er jo et spørsmål f.eks. om det amerikanske senat vil ratifisere avtalen. Hvis det ikke vil det, kommer saken naturligvis tilbake. Men vi har uttalt et visst lite håp på det punkt, at det kan skje. Når det gjelder Jones-saken, som jeg ikke har noen egentlig personlig oppfatning av - jeg er ikke jurist og kan av den grunn ikke bedømme saken -, skulle man ikke tro at

den norske Høyesterett, som av alle anerkjennes som en meget uhildet rett, ville felle en dom som ikke skulle kunne stå overfor en - jeg har ikke lyst til å gå med på det uttrykk som ble brukt av hr. Hambro, en mer eller mindre oppnevnt amerikansk enevoldgiftsdommer, det heter uttrykkelig i avtalen «en nøytral voldgiftsdommer» - jeg har vanskelig for å forstå at Høyesteretts dom kan hvile på et så svakt grunnlag at den ikke skal kunne stå for en lojal og nøytral voldgiftsdommers bedømmelse.

Utheim: Jeg vil ikke ta opp noen realitetsdebatt om hele Hannevig-saken her i dag. Jeg vil dog få lov til å minne om at Stortingets enstemmige beslutning av 1935 var bygget på den uttrykkelige forutsetning at utgifter vedrørende denne sak skulle være staten uvedkommende. Jeg har etter evne søkt å sette meg inn i saken og er personlig kommet til det resultat at jeg ikke vil være med og ta ansvaret for det som følger av denne innstilling. Jeg vil bare ganske kort si at jeg stemmer imot den foreliggende innstilling.

Moseid: Jeg vil ikke uttale meg om Hannevig-saken, dertil kjenner jeg ikke tilstrekkelig til den i den senere tid, men jeg vil gjerne si et par ord om den måte hvorpå den behandles her i dag. Når en sak har utenrikspolitisk tilsnitt som denne har, synes jeg det ville være riktig av Stortingets representanter å være litt forsiktigere med sine uttalelser enn man har vært her i dag. Jeg for min del er av dem som har hevdet bestemt at Stortinget skal ha alle opplysninger vedkommende alle de saker det skal treffe avgjørelse om, men jeg mener at det er ikke nødvendig for de enkelte komiteemedlemmer på et forberedende stadium i en sak som komiteen enstemmig anbefaler å avgjøre hvorledes saken vil falle ut. Jeg tror det kunne være klokt å vise den resignasjon at man ikke uttalte seg så uforsiktig.

Hambro: Jeg ba om ordet for å si noe av det hr. Utheim nevnte, at Stortingets enstemmige forutsetning i sin tid var at utgiftene var staten uvedkommende. Det er meg ikke helt klart om der i en beslutning om ratifikasjon av denne avtale også ligger en bevilgning, slik at man derigjennom stiller til statens disposisjon det nødvendige beløp uten noen begrensning. De summer det dreiet seg om til advokatsalær, var meget betydelige, og advokatsalærer i Amerika har en tendens til å vokse. Der løper på enhver art av utgifter, og jeg synes at selv om man gir en bemyndigelse til ratifikasjon, må man forbeholde seg - før denne ratifikasjon blir nyttiggjort fra Regjeringens side - å ha klarhet over hvilke utgifter den vil medføre for den norske stat.

Angående det som ble uttalt om høyesterettsdommens gyldighet, er forholdet at den avgjørelse som falt, bygget på en sterk divergens mellom norsk oppfatning av forretningskutyme og amerikansk oppfatning, og *derfor* står vi etter mitt skjønn meget svakt. Hele denne sak ble fremkalt

derigjennom at en norsk mottager hadde nektet å motta et stort parti sko som kom fra Amerika, med den motivering at skoene var slette, det var en så og så stor prosent pappsåler i stedet for virkelige såler. Fra amerikansk side ble det prosedert på at etter amerikansk oppfatning kunne det være inntil 30 prosent feil i et parti av denne art. Det ble godtatt som en påstand ved handelsretten, men det ble forkastet av Høyesterett med et knepent flertall, og derfor kan den som skal dømme etter billighet på den annen side meget vel si, at den som solgte dette, gikk ut fra amerikanske forutsetninger, og hadde ikke studert norsk lov o.s.v.. Avgjørelsen er altså ikke av den art som en alminnelig juridisk kjennelse av Høyesterett, hvor det kun dreier seg om juridiske fortolkningsspørsmål. Jeg har villet nevne det fordi jeg heller ikke på dette punkt har noen særlig sterke illusjoner. Men jeg vil be om at det blir gjort helt klart, enten nå eller i et senere framlegg, hvorledes statens økonomiske ansvar vil bli gjennom de år vi nå innbys til å forhandle. At Hannevig er særdeles tilfreds med denne 6 års forlengelse av saken, er en given ting, jeg synes ikke man skal tillegge det noen stor vekt i og for seg. Vi bør se å få avviklet en sak som man fra norsk side har tatt opp og drevet gjennom så mange år, men vi bør også ha oversikt over hvilket økonomisk ansvar vi kan påføre staten.

Chr. Oftedal: Jeg er en av de nye, en av de grønne som hr. Hambro nevnte, og vi er uten forutsetninger for å kunne dømme i sakens realitet. Jeg må vesentlig holde meg til den innstilling som ligger foran oss, og til det ordskifte som har vært ført i dag, og jeg vil ganske enkelt få lov å si at jeg med stigende forfærdelse har hørt på de uttalelser som er falt i saken fra denne talerstol. Vi innbys til å fortsette denne saks behandling ut fra et eneste synspunkt og et eneste argument, nemlig det at når vi har holdt på i 30 år med dette, må vi holde på fremdeles. Hvert eneste saklig argument som er kommet frem, er så vidt jeg kan forstå, av en slik art at man under de forutsetninger som her legges til rette, må be om at saken ikke fortsettes. Hvis det er meningen simpelthen av hensyn til norsk prestisje i øyeblikket å forlange denne sak fortsatt, vil vi, såvidt jeg forstår, med de utsikter som såvel hr. Hambro som utenriksministeren har gitt oss, kunne risikere at norsk prestisje på et senere tidspunkt får et meget alvorligere slag.

Hr. Andrå anbefalte innstillingen vedtatt og uttalte tilslutt i sitt innlegg at når Hannevig-saken har gått i 30 år, må det endelig en gang bli en ende på den. Det sier han etter at utenriksministeren har gjort det ganske klart at vi ved å vedta denne innstilling ikke gjør ende på saken, men tvertimot forlenger den inn i en ganske ubestemt fremtid, og at vi ved å koble den sammen med Jones-saken fører den inn i områder hvor den ikke bare kan bli enten til en fordel for vårt land eller til ingenting, men hvor den kan bli til direkte nederlag og tap. Jeg tror det er bare én utvei, hvis

vi skal følge hr. Andrås tanke om å få denne sak ut av verden, og det er ikke å vedta innstillingen.

Jeg har hørt på ordskiftet, særlig på hr. Utheims, hr. Hambros og utenriksministerens uttalelser om at vi i øyeblikket intet oversyn har over de økonomiske forpliktelser staten tar på seg ved å vedta denne innstilling. Jeg vil si at de tall som ble oppgitt her med hensyn til hva vi må risikere av utlegg i tilfelle av at vi taper - eller i tilfelle av at vi vinner, det er det samme - først og fremst til den advokat som sitter i Washington D.C. - disse opplysninger bidrar til å kaste et ubehagelig lys over denne sak.

Hr. Hambro sa at han ikke kunne ta opp noen dissens eller ikke ville ta opp noen dissens. Jeg kan ikke forstå etter de ord, de argumenter, hr. Hambro har nyttet, at han kan ta ansvaret for ikke å ta opp noen dissens. Jeg forstår hr. Utheim langt bedre, som sier han vil stemme mot. Men går det ikke an å utsette denne sak, slik at Stortinget ihvertfall vet hvilke økonomiske forpliktelser vi tar på oss, når vi stemmer for denne innstilling? Jeg vil be om at utenrikskomiteen tar opp til overveielse om ikke vi - før vi godkjenner denne fremgangsmåten, - ihvertfall burde få litt større oversikt over hvilke økonomiske forpliktelser vi dermed tok på oss.

Statsråd Lange: Det er et par uttalelser som er falt under denne debatten her, som jeg tror det er riktig å svare litt på. Det ble hevdet at Utenriksdepartementet skal ha sagt i proposisjonen at vi har all utsikt til å vinne Jones-saken. Det står ikke i proposisjonen og er ikke Utenriksdepartementets oppfatning. På den annen side er det heller ikke riktig at voldgiftsdommeren skal være amerikaner. Det står uttrykkelig i artikkel X i avtalen, som er inntatt i proposisjonen i artikkel X:

«I tilfelle av at de to regjeringer er ute av stand til å bli enige om en voldgiftsdommer innen to måneder etter utløpet av den siste tidsfrist som ovenfor nevnt, skal en slik voldgiftsdommer oppnevnes av Hans Majestet Kongen av Storbritannia, Irland og de Britiske Dominions».

Det vil altså si at han ikke skal være amerikaner. Han skal være nøytral. Hvor det gjelder selve denne sak, er jo Utenriksdepartementet for så vidt - eller har ihvertfall ment seg å være - i litt av en tvangssituasjon. Hvis man har sett den historiske framstilling av saken, ville man ha sett at etter at Utenriksdepartementet hadde arbeidet med saken i mange år, fra 1921 og utover, kom man der til det resultat at der ikke var grunnlag for å fremme saken. Men det var Norges Storting som i 1935 enstemmig henstillet at krav skulle reises, og det har under den senere behandling av saken om og om igjen vært presisert her i Stortinget at den også skulle fremmes, selv om det ville medføre utgifter for det offentlige. Altså, man har gått fra den uttrykkelige

forutsetning i vedtaket av 1935. Det var etter behandlingen av saken i Stortinget at den garantismannen Hannevig skulle reise, ble begrenset oppad til 600 000 kr., fordi man var klar over at mer kunne man ikke godt forlange at han skulle klare å skaffe. Og hvis man satte summen høyere, ville det være en rettsfornektelse, ble det den gang uttalt fra Stortingets talerstol. Det er denne Stortingets behandling av saken i 1935 og fram til i dag som har gjort at Utenriksdepartementet har følt seg selvfølgelig forpliktet til å foreslå at man skulle ratifisere avtalen om den videre framgangsmåte. Det er jo ikke noe annet avtalen er.

Med hensyn til hva saken kan påføre staten av utgifter, er det i dag umulig å si noe bestemt om det. I samtykket til å ratifisere denne avtalen om den videre framgangsmåte ligger ikke noen bevilgning, for så vidt som man ikke kan fikse noen sum. Men der må jo ligge en fullmakt for Utenriksdepartementet, for Regjeringen, til å slutte kontrakt med den amerikanske advokaten og til også ellers å skaffe den juridiske bistand som er nødvendig. Det blir da nødvendig for Regjeringen siden å komme tilbake med en særskilt proposisjon når de økonomiske forpliktelser - gjennom de forhandlinger som blir ført og gjennom det utfall man ser på saken - kan fikses. Men hvis det altså skulle gå helt galt, kan det bli meget store beløp, slik som salærsummene er i utkastet til kontrakt med den amerikanske advokat.

Her står jo amerikansk syn og norsk syn mot hverandre. Amerikanerne resonnerer helt juridisk, og tar man saken på strengt juridisk grunnlag, tror jeg ikke det tjener noen hensikt å si at vi har noen gode utsikter. Det norske syn har vært at det gjaldt et billighetskrav, at Hannevig som var en rik mann da han kom til Amerika, og som ble fullstendig ruinert som følge av rekvireringen, har billig krav på erstatning. Men vi har jo ikke kunnet oppnå å få billighet anerkjent som grunnlag for den videre behandling av saken. Den skal behandles etter amerikansk rett og folkerett, og i hvilken utstrekning dette med folkerett vil kunne føre inn billighetsbetraktningen, er det på det nåværende tidspunkt meget vanskelig å si noe om. Det vil først vise seg gjennom den videre utveksling av innlegg fra begge sider.

Hognestad: Alle som var med i 1935 og behandlet denne sak, vet at det var overveldende med dokumenter. Så vidt jeg husker, var første innlegg til sakens ordfører, hr. Sven Nielsen, på over to timer. Jeg har alltid ansett saken svært tvilsom, og etter det jeg nå har hørt framkomme fra hr. Hambro og utenriksministeren, vil jeg foreslå at saken tilbakesendes utenrikskomiteen.

Presidenten: Hr. Hognestad har opptatt forslag om at saken tilbakesendes utenriks- og konstitusjonskomiteen.

Chr. Oftedal: Hr. Hognestad kom meg i forkjøpet og jeg er meget takknemlig for det. Avgjørende når det er tale om

utgiftssiden her, er utenriksministerens uttalelse - jeg håper han vil rette på meg hvis jeg har misforstått ham - at hvis vi vinner saken, d.v.s. hvis saken utvikler seg på en gunstig måte for Norge, vil dette kunne komme til å koste oss mer enn om vi taper. Og sett på en slik bakgrunn, at vi simpelthen på hr. Hannevigs vegne skal gå frem for å vinne en prestisjeseir og for dette betale dyre dollar, ja kanskje noe som er enda mer, nemlig meget av den godvilje vi har i Amerika, da synes jeg saken blir så tvilsom at der er all grunn til å ta den opp til ny alvorlig overveielse. Jeg vil støtte hr. Hognestads forslag.

Burull: Etter det forslag som er fremkommet om tilbakesendelse til komiteen, har jeg ikke noe videre å bemerke. Jeg er enig i det. Men jeg vil med engang ha sagt, at det er ganske uhørt at man skal bli pålagt å kjempe for å trekke et aktivum inn i et konkursbo og ikke få dekket omkostningene.

Vogt: Jeg skal også innskrenke meg til å anbefale utsettelsesforslaget. Jeg har samme følelse som hr. Oftedal, at jo mer jeg har hørt på denne debatt, jo mer forferdet er jeg blitt. Jeg har ikke satt meg så nøye inn i hele sakens forhistorie som man kanskje skulle ha gjort, men med det blick man har fått inn i saken ved debatten her, finner jeg det høyst tvilsomt å kunne gå med på forslaget med de konsekvenser dette kan ha rent økonomisk for den norske stat.

Statsråd Lange: For at der ikke skal være noen misforståelse, vil jeg gjerne presisere det jeg sa om hva virkningen kan bli av at vi vinner saken. Det er slik at hvis vi vinner stort, er den økonomiske risiko ikke av noen betydning, for da kan man regne med at der kan bli nok til å dekke både de amerikanske kreditorer og den norske stats utlegg til saksomkostninger. Men hvis resultatet blir at vi vinner delvis, at det altså blir et forholdsvis lite erstatningsbeløp vi får, da er risikoen der for at det ikke blir mer enn det som skal til for å dekke de amerikanske kreditorer, og at den norske stat så må betale sakens omkostninger. Det er det som lå i mine uttalelser på det punkt.

Når det gjelder utsettelsesforslaget, skal jeg ikke motsette meg det, men jeg tror at det ikke må bli noen lang utsettelse. Vi må snarest mulig få saken tilbake i Stortinget etter at komiteen igjen har sett på den, for at vi så kan bestemme oss: Skal vi føre saken videre, eller skal vi si nei, vi kan ikke mer?

Konrad Knudsen: Jeg kan meget vanskelig se hva vi tjener på å sende saken tilbake til komiteen. Hvis vi altså ønsker ved tilbakesendelse av saken til komiteen å henlegge og bli ferdig med Hannevigsaken, å droppe den, all right, men ellers er det, så vidt jeg kan se i dag, ikke mere vi kan gjøre med

saken enn å undersøke nærmere hva den vil koste. Vi har avtalens ord å bygge på. Der står uttrykkelig de forskjelligste satser under de forskjelligste forhold, og det er slik som utenriksministeren sa, at vinner vi stort, kan vi regne med at saken ikke koster oss noe, men går det så galt som hr. Hambro føler seg nokså sikker på, ja da koster det oss sannsynligvis heller ikke noe nevneverdig, fordi det da heter at de 50 000 dollars som den amerikanske advokat har fått for sitt foreløpige arbeid, skal betraktes som hans godtgjørelse for hele saken. Det er de mellomtingene der som det står på. Det kan ikke komiteen på noen måte komme til noen klarhet over, og ingen vet og ingen vil få vite hvor meget Hannevigs kreditorer har å fordre om Court of Claims bestemmer at de amerikanske kreditorer skal betales før den norske stat får dekket sine utgifter. Også her står vi, komiteen kan ikke komme noen vei. Det er jo først de videre diplomatiske forhandlinger som skal si oss hvorvidt det er så at de amerikanske kreditorer skal dekkes før den norske stat får godtgjort sitt, så jeg skjønner ikke hva komiteen skal kunne gjøre med saken. Jeg synes nok også at vi ikke bør glemme selve utgangspunktet for saken, som utenriksministeren var inne på. Utenriksdepartementet selv bygget på at fagkyndigheten rent juridisk mente at kravet var vanskelig å gjennomføre: men det var et folkekrav og Stortingets egen behandling av saken som førte til at den ble tatt opp igjen i 1937. Og vi har i komiteen følt det som vår oppgave nå ikke å slå bena unnav et tidligere stortingsvedtak her, ved å bryte med de prinsipper som dette stortingsvedtaket hviler på. Det nevnte også utenriksministeren at det var gitt uttrykk for i et senere møte, og jeg siterte Kohts egne uttalelser som viste at Stortinget på det tidspunkt var villig til å påta seg økonomiske forpliktelser i bestrebelsene på å gi Hannevig en oppreisning og en billighetserstatning for den blodige urett alle mente Hannevig var utsatt for i Amerika.

Presidenten: Hr. Hambro har hatt ordet to ganger og får det nu til en kort bemerkning.

Hambro: Jeg går ut fra at hensikten med det utsettelsesforslag som nå er kommet, må være å få skaffet visse tilleggsopplysninger om det økonomiske ansvar staten kan påføres, hvis vi går videre ad denne vei. Komiteen har gjennom de oversendte dokumenter fått et visst begrep om det, men Tingets medlemmer har kanskje ikke fått det, og det ville da være ønskelig at man hurtigst mulig fra Utenriksdepartementet, kanskje gjennom Finansdepartementet, fikk en meddelelse om innen hvilke grenser det økonomiske ansvar som man her pådrar seg, kommer til å bevege seg. Om selve sakens stilling kan der ikke gis komiteen noen meddelelse, som den ikke har hatt, men dette ikke uvesentlige moment kan nærmere belyses også til veiledning for Tingets medlemmer.

Til ordførerens bemerkninger vil jeg kun ha sagt at jeg har intet uttalt om hvorvidt vi vil tape saken eller vi vil vinne saken. Men jeg har uttalt at den er meget tvilsom, og at vi må være klar over den risiko vi løper for å tape.

Natvig Pedersen: Det som sikkert gjør det vanskelig for Stortinget å ta stilling til en sak som denne, bortsett fra det reelle forhold at saken i seg selv er en overordentlig vanskelig affære, er dette at medlemmer av en enstemmig komite under behandlingen her faktisk argumenterer på en slik måte at deres argumenter oppfordrer Stortinget til å ta et annet standpunkt enn det som komiteen innstiller på. Det er jo helt riktig at komiteen legger klart fram saken, alle de forskjellige sider ved den, også risikomomentet, men en må jo da kunne vente at komiteen også tilrettelegger de argumenter som tross disse betenkeligheter har overbevist den om at en bør fortsette arbeidet med denne saken. Jeg har inntrykk av at det ikke har vært gjort i enkelte tilfelle her. Ordføreren og andre medlemmer har forsåvidt argumentert klart og gitt sine grunner for hvorfor en bør fortsette, men andre, som altså innstiller på det samme, har etter mitt skjønn argumentert slik at det må skape tvil blandt Stortingets medlemmer. Hvis saken går tilbake, så er det derfor ikke bare den ting å innhente mulig nye opplysninger det gjelder, men jeg tror også at Stortinget må ha rett til å be om å få nettopp de argumenter som har overbevist også de mest tvilende innenfor komiteen om at det er riktig å fortsette, og det bør vi få kanskje noe klarere enn vi har fått i dag.

Sven Nielsen: Jeg var sakens ordfører i 1935 og har forsåvidt både skrevet og sagt nok om denne sak. Men der er et moment som ikke har vært nevnt her. Sakens juridiske stilling tror jeg den gang stod for Stortinget omtrent som i dag. En av våre fremste jurister sa at vi taper den for full musikk. Andre og like fremstående, kanskje vel så fremstående jurister sa vi ville vinne saken med flyvende faner og klingende spill. Så enten vi taper eller vinner, så blir det i allfall musikalsk akkompagnement. Vi var klar over hvor usikker saken stod juridisk, men det var en annen ting som jeg tror var avgjørende for de fleste, og som alle var enige om, nemlig at her var en norsk undersått som hadde lidt blodig urett, rent ut sagt var blitt plyndret. Det veide tungt for Stortinget i 1935. Og det ble også tatt det forbehold, som er nevnt tidligere i dag, at sakens utgifter skulle være det offentlige uvedkommende. Det er altså senere rettet noe på, men jeg synes det måtte kunne gå an å få så noenlunde angitt grensene for hvilken risiko vi kan løpe.

Bettum: Forholdet er jo at det foreligger en enstemmig komiteinnstilling som går ut på å anbefale ratifikasjon. Jeg er selv medlem av utenrikskomiteen, og jeg kan ikke argumentere mot innstillingen på noen måte. Jeg vil bare konstatere hvorledes stillingen er her i dag.

Utenrikskomiteens formann er ikke til stede og heller ikke den fungerende formann. De er begge to jurister, og jeg synes det ville være naturlig om de også fikk anledning til å høre de betenkeligheter som er kommet frem. Det som har gjort at jeg for mitt vedkommende har gått med på innstillingen, er at jeg synes saken er kommet så langt at det er betenkelig og vanskelig å stoppe den; men jeg deler fullt ut de realistiske betraktninger som her er kommet til orde. Jeg synes det er riktig at Stortingets medlemmer ikke bare får en oversikt over hva denne sak kan koste oss, men også en oversikt over hva det betyr hvis vi vinner stort. Jeg ville føle det som en beroligelse for meg selv om jeg som komiteemedlem nærmere kunne overveie dette, og se hvilken innsats vi spiller med, og hvilke sjanser vi har, og så får vi ta standpunkt til om vi skal stoppe, selv om saksbehandlingen er kommet langt. Jeg har altså for mitt vedkommende ikke noe imot at saken kommer tilbake til komiteen.

Utheim: Jeg går ut fra at hr. Hognestads forslag blir vedtatt. Under forutsetning av at saken tilbakesendes komiteen, vil jeg få lov til å komme med en henstilling. Noe av det som for meg har vært vanskeligst å akseptere i denne sak, om vi vedtar innstillingen, det er dette at vi samtykker i at en norsk høyesterettsdom skal gjøres til gjenstand for revisjon av andre myndigheter. Jeg henstiller til komiteen, når den nå ser på denne sak påny, å overveie også denne side av saken og hvilke konsekvenser dette moment kan ha.

Statsråd Lange: Grensene for den risiko man løper, er det jo for såvidt redegjort for i proposisjonen, hvor det øverst på side 3 er tatt inn forslaget til kontrakt med den amerikanske advokat. Og her kan man si det slik, at hvis det skulle gå så økonomisk galt som det kan tenkes, altså at vi vinner knapt, og derfor ikke får dekning for våre saksomkostninger for vunnet sak, så kan det komme opp i et beløp som det ikke er mulig å fikse absolutt, men det kan komme opp imot 10 millioner kroner i verste fall. Men jeg tror det vil gjøre det lettere for Stortinget å ta standpunkt, hvis vi nå, når saken skal tilbake til komiteen, som jeg går ut fra blir resultatet her, forsøker å stille opp tenkelige alternativer, og så ser på om vi synes at vi kan make å føre saken frem på det grunnlag som var Stortingets i 1935, at selv om saken juridisk stod svakt, var det her begått en slik urett mot en norsk borger at den norske stat ikke kunne stå passiv, men måtte forsøke å skaffe ham en oppreisning.

V o t e r i n g :

Hognestads forslag - at saken tilbakesendes komiteen - ble enstemmig vedtatt.

Referat:

Kgl. melding om innstilling fra Grønlands-utvalget av 1947 om revisjon av Østgrønlands-avtalen av 9 juli 1924.
Enst.: Tilstilles utenriks- og konstitusjonskomiteen.

Protokollen for det hemmelige møte ble opplest.

Presidenten: Om offentliggjørelsen av dokumentene i saken om A/S Union er det kommet en melding fra Handelsdepartementet om at det er et enkelt uttrykk i et av dokumentene som det ønsker strøket. Det har ennå ikke lyktes å få nøyaktig greie på hvilket uttrykk det er; men presidenten anser presidentskapet bemyndiget til, om det skulle forekomme et slikt uttrykk i dokumentene, å stryke det, hvis presidentskapet finner at det kan skade Statens interesser. - Presidenten går ut fra at forsamlingen er enig i det.

Møtet hevet kl. 10.15.